

AKADEMİSYENLERİN DOKTORA VE DOÇENTLİK SÜRECİNDE YAŞADIKLARI ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Ufuk ORHAN¹

Volkan UDUL²

Özet

Öğrenilmiş çaresizlik, çalışma hayatında güncel olan önemli akademik konulardan biridir ve özet olarak sonuca etkisi olmadığına inanılan çabalardan vazgeçme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Konunun akademisyenlik mesleğine odaklanmasında, işletme ve yönetim alan yazınında yapılan yayınların az olmasının ve akademisyenliğin sürekli gelişimi gerektiren ama bu süreçte sıkça inanç ve çaba kaybına neden olan bir meslek olmasının etkisi mevcuttur. Çalışmanın amacı, akademisyenlerin doktora ve doçentlik sürecinde yaşadıkları öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin algılarını ortaya koymaktır. Çalışmanın örneklemini, Çukurova Üniversitesi (beş) ve Mersin Üniversitesi'nde (yedi) görev yapan toplam on iki akademisyen oluşturmaktadır. Çalışmadaki veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz kullanılarak ortaya konulmuştur. Çalışmanın bulguları arasında, genel olarak akademisyenlerin (ikisi hariç olmak üzere), öğrenilmiş çaresizliği kabul etmedikleri, başarmak için yılmadan, sabırla ve azimle çok çalışarak tüm engelleri aşabileceklerine inandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bulgularının, gelecekte yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenilmiş Çaresizlik, Betimleme Analizi, Akademisyenler.

A QUALITATIVE STUDY ON LEARNED HELPLESSNESS EXPERIENCED BY ACADEMICIANS DURING THE PROCESS OF RECEIVING PHD AND BECOMING ASSOCIATE PROFESSOR

Abstract

Learned helplessness is one of the important current academic issues of the business life. It is briefly defined as the tendency to give up all efforts believed to have no effect on the outcome. The issue is focused on the academic profession due to the limited number of publications in the management and business administration literature and the fact that the profession requires constant development and the academicians are frequently faced with loss of faith and waste of efforts during this development process. This study aims to reveal the perceptions of academicians about learning helplessness during the process of receiving PhD and becoming associate professor. The sample of the study consists of a total of twelve

¹ Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Erdemli UTİYO, Öğretim Üyesi, ikizufuk@gmail.com

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Erdemli UTİYO, volkanudul1@gmail.com

faculty members from Çukurova University (five) and Mersin University (seven). The data collection and analysis was performed by using semi-structured interviews and descriptive analysis which is among the qualitative research methods. The findings of the study (except for two findings) show that academicians often reject learned helplessness and believe that they could overcome all difficulties by working fearlessly, patiently and steadfastly in order to achieve success. The findings of the study are believed to contribute to the future studies.

Keywords: : Learned Helplessness, Descriptive Analysis, Academicians.

GİRİŞ

Doktora ve doçentlik süreci, ders yükünün yanı sıra kişisel gelişimi de gerektiren akademisyenlik mesleğinin en kritik iki noktası olarak bilinmektedir. Bu iki kritik nokta, akademisyenleri öğrenilmiş çaresizlik etkisi ile umutsuzluğa sevk edebilmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik genel olarak, *çabaların sonuca ulaştırmayacağı inancı ile yeni çabaların denenmemesi* olarak bilinmektedir ve doktora-doçentlik sürecini akademisyenlerin, *tezi hoca yazdırır veya doçentlik için senin duan yetmez, annen de dua etsin* şeklinde kaderci cümleler kurması yolu ile etkileyebilmektedir. Bu kaderci durumun çoğu kez doktora veya doçent adayının bireysel çabaları haricinde jürinin kasıtlı engellerinden kaynaklandığı yönündeki algıların mevcudiyetinin, çoğu akademisyen tarafından bilinmekte olduğu düşünülmektedir. Fakat bazen algılar, gerçekliklerden uzak da olabilmektedir. Yani aday bazen başarısızlığını tamamı ile jüriye atfetmekte ve *bana taktılar veya jürinin benim kadar yayını bile yok* gibi cümlelerle kendisini meşrulaştırmaya çalışabilmektedir. Bu çalışmanın amacı tam da bu noktada, doktora ve doçentlik aşamasındaki akademisyenlerin öğrenilmiş çaresizlik algılarını ortaya koymaktır. Çalışmanın sonucunda akademisyenlerin, (varsa) sahip oldukları öğrenilmiş çaresizliğe ve öğrenilmiş çaresizliği atfettikleri nedenlere yönelik algılarının ortaya konulması ümit edilmektedir. Çalışmada anlamlı sonuçların elde edilmesi ile yazına katkı sağlayacak bilgilere ulaşmamız sağlanacaktır.

I. LİTERATÜR ÖZETİ

Öğrenilmiş çaresizlik tanım olarak, kişinin ortaya koyduğu davranış ile sonuç arasında bir bağlantı olmadığını öğrenmesi ile benzer koşullar altında sergilemesi gereken davranışı yapmamasıdır (Isaacowitz ve Seligman, 2007). Öğrenilmiş çaresizliği ilk kez deneylerle ortaya koyan kişi Seligman vd.'dir (Ersever, 1993: 621; Özdemir, 2010: 23; Cananoğlu ve Tümekaya, 2011: 920). Teori, sonucun tepkiden bağımsız olmasına ilişkin beklentinin; sonucu kontrol etme motivasyonunu azaltmasını anlatmaktadır. Buna göre tepkinin sonucu etkilediğine yönelik olan öğrenme engellenir, sonucun sarsıcı olması ile endişe sürer, korku ve depresyon oluşur (Kümbül Güler, 2005: 383; Biber ve Başer, 2014: 493). Öğrenilmiş çaresizlik kavramına yönelik ilk deneysel çalışma Pennsylvania

Üniversitesinde yapılmıştır. Seligman ve Maier'in köpeklerle yaptığı üçlü deney çalışmasında üç farklı köpek grubu (kaçma, çaresiz ve kontrol grubu), deneye dâhil edilmiştir. İki aşamalı deneyin ilk aşamasında, ikinci gruptaki köpeklerin, elektrik şokuna maruz kalması ve tüm denemelere rağmen kaçamayacaklarını öğrenerek pasifleşmeleri şeklinde bir sonuç gerçekleşmiştir. Deneyin ikinci aşamasında ise; köpekler kaçabilme ihtimaline rağmen elektrik şokunun geçmesini beklemişlerdir. Çaresizlik eğitimi gören köpekler, şoktan kaçmak için hiçbir şey yapmamışlardır yani davranışları ile sonucu kontrol altına alamayacaklarını öğrenmişlerdir (Yücel, 2013: 66-67). Konuya ilişkin diğer deneylerde balıklar, kediler ve fareler kullanılmıştır. Bu deneylerin sonuçları da köpek deneyleri ile paralellik göstermiştir (Bahadır, 1995). Hayvanlar haricinde insanlar üzerinde yapılan deneylerde ise, yapılan eleştiriler sonucu teoriye "özgüven" kavramı eklenmiştir (Atıcı, 1991: 14).

Belirtmek gerekir ki Öğrenilmiş Çaresizlik kavramı özellikle akademik performans bazında çalışılmaktadır. Fakat buradaki *akademik* kavramı çalışmamız ile ilişkili olmanın ötesinde entellektüel anlamda yetersizlik hissi olarak mevcudiyetini korumaktadır (bkz; Krejtz ve Nezlek, 2016: 1). Nitekim Türkiye'de konuya ilişkin yapılan tezlerin % 65'inde, makalelerin ise % 80'inde eğitim sektörü (öğrenciler) baz alınmıştır. Dolayısı ile örgütü konu alan Öğrenilmiş Çaresizlik çalışmalarının sayısı, bir elin parmağını geçmemektedir. İlgili çalışmalara bakıldığında ise, kavramın nedenleri ve sonuçlarına ilişkin farklı bakış açılarının mevcut olduğu görülmektedir. Çalışmalarda yer alan Öğrenilmiş Çaresizlik nedenleri arasında; İnce'ye göre (2012: 53-69) özyeterlik ve iş ile ilgili özellikler, Ural'a göre (2009: 140) eğitim düzeyi; sonuçları arasında ise Lennerhöf'e göre (1988) örgütsel kalitenin düşmesi, çalışanların yabancılaşması ve yaşam standartlarının düşmesi yer almaktadır. Türkiye'de kavrama yönelik yapılan çalışmalarda farklı birtakım bulgular da iddia edilmektedir. Bunlar arasında en çarpıcı olduğu düşünülen bulgulardan biri Yüksel ve Özkiraz'a (2012) aittir. Buna göre, kamu sektöründeki en önemli sorun ve çalışanların performans düşüklüğünün en önemli nedeni öğrenilmiş çaresizliktir. Belirtilen bu neden ve sonuçlar çalışmayı, kamu sektöründe çalışan akademisyenlerde hangi öğrenilmiş çaresizlik algılarının mevcut olduğunu derinlemesine olarak ortaya koyma ihtiyacına yöneltmiştir.

II. YÖNTEM

Türkiye'de konuya ilişkin yazılan tezlerin % 8'i niteldir. Makalelerin % 67'si görgüldür, bunların tamamı da niceldir. Konunun nitel olarak ölçülmesine ihtiyaç duyulduğuna inanarak verilerin analizinde betimleme analizi kullanılmıştır. Dönmez ve Çevik'e göre (2010: 194) bu analizde, amaç doğrultusunda ortaya konulan verilerin söylediği ya da ortaya çıkardığı sonuçlar ön plandadır.

A. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE KISITLARI

Çalışmanın amacı, akademisyenlerin öğrenilmiş çaresizlik ile ilgili algılarını ortaya koymaktır. Yazında, öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin (genelde eğitim alanında öğrencilere yönelik) birçok çalışma mevcuttur. Fakat yönetim alanında konuya ilişkin çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Dolayısı ile çalışmanın, akademisyenleri konu alması ve nitel olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

B. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ

Geçerliğin ve güvenilirliğin artması adına çalışmada “üye denetimi” yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, verileri sağlayan kişilerin yaptığı öz denetimdir. Bu doğrultuda görüşmenin yazılı hali, kaydın doğruluğunun kontrolü açısından, önce görüşmecilere sunulur sonra rapor haline getirilir (Punch, 2005: 245). Çalışmada görüşme formlarından oluşturulan veriler filtrelenmiş ve raporlaştırmadan önce görüşmecilere sunulmuştur. Verilerin çalışmada kullanılmasına karar verme işlemi, görüşmecilerin onayı alındıktan sonra yapılmıştır. Yine bulguların güvenilirlik ve geçerliğinin artırılması adına adayların görüşlerinden yoğun biçimde alıntılar yapılmıştır. Son olarak görüşmecilerin eksik, anlamsız ve niteliksiz olduğuna inanılan ifadelerine yer verilmemiştir.

C. ÖRNEKLEM

Konuya ilişkin Türkiye’de yazılan tezlerin % 56’sı, makalelerin ise % 70’i beş büyük ilde yapılmıştır. Taşrada çalışan akademisyenlerin konuya ilişkin algılarının ortaya konulması ihtiyacına olan inançla çalışmada, Mersin Üniversitesi Erdemli Kampusu’nda (meslek yüksekokul ve yüksekokul) ve Çukurova Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümünde görev yapan toplam on iki akademisyen ile görüşme yapılmıştır. Örneklem tekniği seçilirken herhangi bir kısıt göz önünde bulundurulmamıştır. Zira çalışma nitel içeriğe sahip olduğu için, görevin yapıldığı il ve/veya birim değişkeni ile öğretim elemanlarının öğrenilmiş çaresizlik algıları arasındaki ilişki göz ardı edilmiştir.

D. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada kullanılan anket formunda iki ölçeğe yer verilmiştir. Bunlardan ilki Yavaş (2012) tarafından geliştirilen ve doktora tezinde kullanılan Öğrenilmiş Çaresizlik ölçeğidir. İkincisi ise örneklem demografik özelliklerini içeren beş soruluk demografi ölçeğidir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda öğrenilmiş çaresizliğe yönelik toplam iki boyut ve on beş açık uçlu soru bulunmaktadır. Bu

boyutlar; içsel (7 soru) ve dışsal kontrol edilemezlik (8 soru) kısımlarından oluşmaktadır.

E. BULGULAR

Örneklemin (Ö), öğrenilmiş çaresizlik sorularına ilişkin cevapları aşağıdaki gibidir:

1. İçsel Kontrol Edilemezlik İle İlgili Sorular ve Cevaplar

Sizce başarınızın nedenleri nelere bağlıdır sorusu karşısında, Ö-2, Ö-4 ve Ö-5; başarılarını, disiplinli bir şekilde çalışmaya, sürekli tekrar yapmaya ve çalışma performanslarını yüksek tutmaya bağlarken, Ö-12 soruya; ...analitik düşünme yeteneğim ve pratik çözümler üretebilmem diyebilirim. Ayrıca bir olaya tek bir açıdan bakmam, farklı açılardan bakar, farklı yönleri görmeye çalışırım... şeklinde cevap vermiştir. Ö-3 ve Ö-8; başarılarının sabırlı ve fedakâr olmaya, ilişkilerini iyi idare edebilme yeteneklerine ve çok çalışmalarına bağlı olduğunu ifade ederken, Ö-1; ...ailevi koşullarımın elverişliliğine ve kişisel yeteneklerime bağlıdır... şeklinde değerlendirme yapmıştır. Ö-10; ...başarım tamamen söz konusu işi istememle alakalı. Eğer ben bir işi gerçekten istiyorsam, ne olursa olsun başarırım. Dediğim gibi yeter ki isteyeyim... vurgusunu yaparken, son olarak Ö-11 ise; ...öncelikle problemi anlamak, tanımak çok önemli. Ben her işime böyle başlarım. Problemi iyice analiz ederim. Daha sonra stratejimi ve planlarımı belirlerim. Strateji ve planları belirledikten sonrası çok daha kolay bir süreç olarak devam eder. Tabi bu süreç içerisinde söz konusu işi sürekli test ederim. Son olarak, olayın içine girmek, problemin içinde olduğunu hissetmek, başarı için oldukça önemli diye düşünüyorum... bilgisini vermiştir.

Başarılı şekilde tamamladığınız işleri, yeteneklerinizle nasıl ilişkilendirirsiniz sorusuna, Ö-3; ... yeteneklerime uygun işlerde daha başarılı olurum. Fakat başardığım işlerde yeteneğimin her zaman birinci planda olduğunu söylemem. Başarılarımda farklı faktörlerin de etkili olduğunu belirtmem gerekir... vurgusunu yaparken, Ö-1 farklı bir bakış açısıyla; ...yeteneklerimin kapsamında olan bir başarı ise, doğal olarak kendimle gurur duyarım. Tamamlanan iş, çevremden aldığım destek ve yardımlar sayesinde gerçekleşmişse, kendimi boş yere kutsayıp büyütmem. Haddimi bilirim... cümlelerini aktarmıştır. Ö-8 ve Ö-12; başarılı şekilde tamamladıkları işleri, rasyonel ve analitik düşünebilme yetenekleriyle, Ö-9 ve Ö-10 ise; herhangi bir konuyu çok çalışarak, kendi başlarına öğrenebilme yetenekleriyle ilişkilendirmişlerdir. Ö-11; ...odaklanabilmek ve motive olabilmek, başarıyı sağlayan en büyük faktörlerdendir. Kendimi motive etmek için gerekli argümanları biliyorum. İşe başlamadan önce bu argümanlardan yararlanıyorum ve motivasyonumu en yüksek seviyeye getiriyorum. Çünkü motive

olduğumda odaklanabildiğimi ve başarılı olacağımı biliyorum... ifadesini kullanırken, son olarak Ö-6; ...yeteneğin zamanla öğrenilebileceğini, dolaylı olarak başarının da öğrenilebilen bir olgu olduğunun altını çizmek gerekir... şeklinde beyanda bulunmuştur.

Hayattaki problemlerinizi çözmek için kullanabileceğiniz yetenekleriniz nelerdir sorusuna, Ö-1; ...güvendiğim temel yeteneklerim; yaratıcılığım ve öğrenmeye açık olmamdır... şeklinde cevap verirken, Ö-5; ...sakinliğim, iletişim yeteneğim ve neden-sonuç ilişkilendirmelerim... ifadesinde bulunmuştur. Ö-9; hayatındaki problem ne olursa olsun, soğukkanlı kalabildiğini, nasıl olsa çözümler bir şekilde diyerek sakinliğini koruduğunu ve söz konusu problemi çözebilmek için çok çalıştığını belirtirken, Ö-12 kısmen benzer bir ifadeyle; ...sabırlı bir insanımdır. Problem ne olursa olsun, asla çaresizliğe kapılmam. Her problemin bir çözümü vardır diye düşünürüm. Çalışarak halledilemeyecek bir iş yoktur. Problemin üzerine giderim ve çok çalışarak hallederim... ifadesini kullanmıştır. Ö-7; sabır, cesaret, özgüven, zekâ, analitik düşünme gibi yeteneklerini sıralarken, Ö-6; ...zaman ve sistem açısından planlı biriyim ve plan yapmadan harekete geçmem. Bütünsel düşünmeye (büyük resmi görebilmeye) çalışırım. Bu bana problemi her açıdan değerlendirebilme ve çözüm yollarına daha hızlı ulaşabilme olanağı sağlar. Bunun dışında kişinin kendini çok iyi tanıması diyebilirim... şeklinde değerlendirme yapmıştır. Bu soruya son olarak Ö-11; ...problemlere her zaman empatiyle yaklaşırım. Daha önce de belirttiğim gibi kendi motivasyonumu bir şekilde yükseltip, odaklanarak yılmadan standart bir tempoyla çalışarak hallederim... cümlelerini sarf etmiştir.

Geçmişte benzer işlerde başarısız oldu iseniz bile, yeni işleriniz hakkındaki düşünceleriniz nelerdir sorusuna, Ö-10; ...geçmişte neden sıkıntı çektiğimi bulurum ve üzerine giderim. Yeni işlere girmeye çekinmem ve denerim... şeklinde cevap verirken, Ö-2 ve Ö-6; geçmişin geçmişte kaldığını, geçmişte yaşadıkları başarısızlıkların yeni iş düşüncelerini etkilemeyeceklerini ve azimle çalışacaklarını belirtirken, Ö-8 benzer bir ifadeyle; ...geçmiş çok fazla düşünmem, dolayısıyla geçmişte yaşanan başarısızlıklar yeni işim üzerinde bir etkiye sahip olmaz... şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. Ö-11; ...bence her problemi kendi içinde bağımsız düşünmek gerekir. Öğrenilmiş çaresizliği oluşturan faktörlerin ortadan kaldırılarak, yeni alternatiflerin üretilmesi sağlanmalıdır. Ben öğrenilmiş çaresizlik yaşamam, farklı açılardan bakarım, yeni yollar bulmak için uğraşırım ve bir şekilde başarılı olabilmek için her yolu denerim... derken, bu konuda hemfikir olan Ö-3, Ö-7 ve Ö-9; geçmişte başarısız oldukları bir işe olumlu tepki vermeyeceklerini ve benzer işlere pek yeltenmeyeceklerini belirtmişlerdir. Ö-12; ...eğer alanımla ve yeteneklerimle ilgili bir işse, kesinlikle devam ederim. Yeni işlere girmekten çekinmem. Alanımla, yeteneklerimle alakalı bir iş değilse ve geçmişte de benzer bir işte başarısız olmuşsam, tabi ki aynı tür bir işe kesinlikle girmem... vurgusunu yaparken, Ö-1; ...başarısızlığın türüne ve ilgili olduğu olayın içeriğine göre değişir. “Yeni iş” ifadesi de muğlak bir ifade... Ancak, kendi

anladığım anlamda her yeni iş, yeni bir heyecan verebilir bana. Fakat siyasi etkilerin ve kayırmacılığın olduğu bir zemin söz konusuysa, enerjimi ve zamanımı boş yere harcamak yerine, büyük bir ihtimalle vazgeçebilirim... bilgisini vermiştir.

Elde ettiğiniz başarılarınızın hangi yeteneklerinizle ilişkili olduğunu düşünüyorsunuz sorusuna, Ö-12; ...öncelikle kendimi iyi tanıyorum. Azimliyim, zamanımı verimli kullanıyorum, olaylara her açıdan bakabiliyorum ve çok çalışıyorum... cevabını verirken, Ö-11; ...motivasyonumu yüksek tutabilmek, odaklanmak, doğru strateji belirlemek, planlı hareket etmek, standart bir tempoyla çalışmak şeklinde sıralayabilirim... şeklinde cevap vermiştir. Ö-1; ...yaratıcılığım ve öğrenmekten zevk alabilmemle ilişkili olabilir... derken, Ö-8 ve Ö-9; soğukkanlılık, kontrollü ve zamanı doğru kullanarak çok çalışmak ifadesinde bulunmuşlardır. Son olarak Ö-10; ...bağımsızlığım ve kendi başıma öğrenebilme yeteneğim başarılarımın en büyük iki kaynağıdır... demiştir.

Geçmişte yapmış olduğunuz işlerdeki başarı durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna, Ö-6; ...denemem. Direk başarılı olacağımı düşünerek o işe girerim. Olumlu düşünürüm. Başarılı olacağımı düşünerek yoluma devam ederim..., Ö-10 ise; ...eğer ben bir işi gerçekten istemişsem bu işi bir şekilde başarırım. Bugüne kadar istediğim ve yaptığım hiçbir işte başarısız olmadım... şeklinde cevap vermiştir. Ö-2, Ö-3, Ö-5 ve Ö-9; başarı durumlarının ortalamasının üzerinde olduğunu belirtirken, Ö-1 farklı bir bakış açısıyla; ...akademik ortamdaki siyasal kamplaşmaların olmadığı her yerde başarılı olabileceğimi düşünürüm... vurgusunu yapmıştır. Ö-11; ...bir işe girmeden önce işi analiz ederim ve başaramayacağım bir şeyse ve yapmam gereken bir şey değilse o işe girmem. Başaramayacağım işlere girmemem, başarımın oranını artırır... ifadesinde bulunurken, son olarak Ö-12 kısmen benzer bir ifadeyle; ...en yetenekli olduğum işleri tercih ediyorum. Örneğin programlama konusunda iyi olduğumu düşünüyorum ve yaptığım işlerin tamamı programlamayla alakalı diyebilirim. En iyi bildiğim işleri yapmam, başarı oranımı kesinlikle artırıyor... cümlelerini aktarmıştır.

Hayattaki hedeflerinize ulaşabilme ihtimalini nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna Ö-9; ..."bu yola girdim ve kısa vadeli hedeflerime ulaştım" diyebilirim, uzun vadeli hedeflerime ise zorlanarak da olsa ulaşacağıma inanıyorum... derken, Ö-12; ...aslında zaman olarak sekmeler olsa bile, hedeflerimin çoğuna ulaştım diyebilirim. Diğer hedeflerime gelince, şimdilik her şey yolunda gidiyor... ifadesini kullanmıştır. Ö-10; ...hedeflerime doğru ilerlerken özel hayatımda ve mesleki hayatımda birçok engelle karşılaştım ve bu engeller beni gerçekten çok yıprattı. Hâlbuki hedeflerime çok daha önce ulaşabilirdim. Vazgeçmeye niyetim yoktu, ne olursa olsun başarmalıydım ve sonuç olarak geç oldu ama hedefime bir şekilde ulaştım... cevabını verirken, Ö-11; ...hedeflerim için anlık çalışmadım. Örneğin doçentlik sınavını birincide geçemesem de, ikincide geçebileceğimi biliyordum. Çünkü çok uzun süre bu sınav için hazırlandım. Sonuçta zorlanmadan bu hedefime

ulaşmış oldum. Hayatımdaki hedeflerime genel olarak ulaştım diyebilirim... şeklinde cevap vermiştir. Son olarak, örneklemeden sadece Ö-4 ve Ö-7, hedeflerine ulaşamadıklarını belirtmişlerdir.

2. Dışsal Kontrol Edilemezlik İle İlgili Sorular ve Cevaplar

Harcadığınız enerjinin sonuçlar üzerindeki etkisine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nelerdir sorusu karşısında, Ö-2, Ö-3 ve Ö-8; harcadıkları enerjinin karşılığını aldıklarını, dolayısıyla mutlu olduklarını, daha fazla enerji harcayarak daha da başarılı olacaklarını belirtirken, Ö-1; *...genel olarak, yeterince çaba gösterdiğim her şeyi başarabildiğime inanırım. Fakat doğal olarak kendi kontrolüm dışındaki gelişmelerin etkisini engellemek olanaksızdır* demiştir. Ö-6 da benzer bir ifadeyle; *...harcadığım enerjinin karşılığını alıyorum. Ama bunun için objektif değerlendirme kriterleri olması gerekiyor. Kontrolünüz dışında süreçlere de girilebiliyor...* ifadelerini kullanmışlardır. Ö-5; *...uzun süredir yoğun bir çalışma yapmadığım için, karşılık olarak bir sonuç beklentim yok...* derken, son olarak Ö-10; *...harcadığım enerjiye değmez. Özel sektörde maaşım daha iyi olurdu, daha değerli olurdu. Doçent olmak için harcadığım enerjinin değmediğini düşünüyorum...* cümlelerini sarf etmiştir.

Aşılması zor sorunlar karşısında nasıl çözüm (veya ne tip çözümler) üretirsiniz sorusu karşısında, Ö-4 ve Ö-5; zor problemlerde karşılaştırma yaptıklarını, tıkanıklıkları noktanın önceki aşamalarına dönerek, yeni bakış açıları yakalamaya çalıştıklarını ifade ederken, Ö-8; *...zorlandığım problemler karşısında, yaptığım ilk şey, farklı açılardan bakmak ve kendi kendime çözmek olur. Çözemiyorsam şayet hocalarıma danışırım...* demiştir. Ö-6; *...problemin zorluğunun, bireyin kontrolünde olup olmamasıyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Eğer kontrol bireyde ise zor diye bir şey yoktur. Her problem bir şekilde çözülür...* vurgusunu yaparken, Ö-10; *...eleştirel bir insanım. Bir problemi her açıdan değerlendiririm. Çözümünü kendim üretirim ve eninde sonunda çözerim...* cümlelerini sarf etmiştir. Ö-9 ve Ö-12; iş karşısında, farklı yollar deneyebileceklerini ve daha önce bu süreçleri yaşamış kişilere danışarak, onların deneyimlerinden yararlanabileceklerini ifade ederken, Ö-11; *...öncelikle problemin içine girerim. Burada doğru bir strateji belirleyebilmem ve deneyimlerimden yararlanabilmem problemi daha kolay aşmanı sağlar, zorlandığım kısımlarda ise profesyonel yardıma başvururum...* cümlelerini sarf etmiştir. Ö-3; *sakin kalmaya çalışarak, elinden geleni yapacağını belirtirken, bu konuda alınan cevaplardan farklı olarak, Ö-7; ...zor problemlerle uğraşmam... şeklinde beyanda bulunmuştur.*

Başarılı olamadığınız bir işten sonra, aynı tür işlere girişmek konusundaki duygu ve düşünceleriniz neler olur sorusuna, Ö-1; *..., olumsuz bir pekiştirme söz konusuysa, olumsuz tepki vermem de doğal olacaktır. Uzaklaşmak ve benzer davranışlara kalkışmamak gibi tepkiler verebilirim. Fakat bir defalık başarısızlıkla*

vereceğim tepki, bu değildir. Birkaç defa denemiş olmam gerekir... derken, Ö-5; ...öncesinde yeteri kadar çalışmadığım için başaramadığımı düşünürüm. Şimdi biraz daha fazla çalışırsam, bu sefer yapabilirim derim yani aynı işlere girmeye çekinmem... ifadesinde bulunmuştur. Ö-2 ve Ö-10; başarısız oldukları bir işi düşünemediklerini, başarmak için ellerinden geleni yapacaklarını ve başarana kadar vazgeçmeyeceklerini belirtirken, Ö-11 benzer bir ifadeyle; ...aslında çok hırslı bir insan değilim. Fakat hayatımı kazandığım işle ilgiliyse, ne yapar eder bir şekilde aşarım. Dediğim gibi hayatımı kazandığım iş sonuçta, başarısızlığı kabullenmem ve başarana kadar devam ederim... şeklinde beyanda bulunmuştur. Ö-6; ...başarısızlığın kaynağını hem içeride hem dışarıda ararım. Başarısız olmamın sebebini değerlendiririm. Kendimden kaynaklanan bir sorun varsa eksik yönlerimi tamamlayarak işe girerim. Dışarıdan kaynaklanan bir sorun varsa yine bir yolunu bulurum... şeklinde cevap verirken, Ö-12; ...başaramadığım konunun üzerine giderim ve en zayıf olduğum noktayı bulur onu geliştirmek için daha çok çalışırım. Sürekli pratik yaparım. Bir şekilde zayıflığımı gideririm. Aynı tür işe girmekten çekinmem... ifadeleri ile soruya katkıda bulunmuştur. Ö-8; başarısızlığının nedenini araştırıp, farklı bakış açıları geliştireceğini, farklı alternatiflerle başarana kadar devam edeceğini vurgularken, sadece Ö-3 ve Ö-9, aynı tür işlere olumsuz tutum geliştireceklerini ve çabalamaya pek yanaşmayacaklarını ifade etmişlerdir.

Planladığınız işler istediğiniz gibi gitmedi ve önceki tüm şartlar değişti. Böyle bir durumda, bir daha aynı işe girişme ihtimalinize ilişkin neler söylersiniz sorusuna, Ö-2, Ö-3, Ö-5, Ö-6, Ö-9 ve Ö-10; şartlar değiştiğinde çok olumlu yaklaşımlar bile, değişen şartları değerlendireceklerini ve başarmak için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmişlerdir. Ö-1; ...koşullara göre değişir. Eğer, aynı işin veya hedefin benim için anlamı ve önemi de aynı kalabilmişse, ilk defaki kadar yoğun olmasa da, yeniden bir çaba içerisine girebilirim... ifadesini kullanırken, Ö-11; ...insanlık hali, planladığınız işler her zaman yolunda gitmeyebilir. Örneğin doçentlik sınavına, ilk girdiğimde kazanamayabilirdim. Ama bu benim hayatımı kazandığım bir iş ve hayatımı etkileyen bir faktör olduğu için şartların değişmesi veya değişmemesi benim için önemli değil, vazgeçmek diye bir şey olamaz. Aynı işe gerekirse defalarca girerim...cümlelerini sarf etmiştir. Ö-8; planladığı işlerin istediği gibi gitmemesinin nedeni, değişen şartlar ise aynı işe girmeyi mantıklı bulduğunu belirtirken, son olarak Ö-12; ...benim için zamanı verimli kullanabilmek çok önemlidir. Eğer problem benden kaynaklı ve sonuca ulaşabileceğim bir şey değilse, aynı işle zaman kaybetmek istemem. Fakat başkasından kaynaklı ve şartlar bu yönde değişecek ise, aynı işe tekrar devam etmekten çekinmem... şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

Başarılarınızda ve başarısızlıklarınızda diğer insanların rolü nedir sorusuna, Ö-10; ...kontrol tamamen bende. Akademik ortamda bu çok oluyor diyebilirim. Diğer insanlar sizin üzerinizde kontrol sağlamaya çalışıyor ama hallediyorum bir şekilde ve kimsenin kontrolüne bırakmıyorum... ifadesinde

bulunurken, benzer ifadeler kullanan Ö-2, Ö-6 ve Ö-8; diğer insanların herhangi bir kontrollerinin olmadığı, bütün kontrolün kendilerinde olduğunu belirtmişlerdir. Ö-9; doktora öğrencisi olduğu için doğal olarak bağlı olduğu danışmanının çok yüksek kontrolü olduğunu vurgularken, Ö-3; *...maalesef doktora sürecinde hocaların öğrenci üzerinde olumsuz yargularının kontrolde doğrudan etkili olduğunu düşünüyorum...* şeklinde değerlendirme yapmıştır. Ö-12; *...kontrolü elimden bırakmıyorum. Kontrol her zaman bende olsa da yardım aldığım ve danıştığım insanlar da var elbette...* şeklinde yanıtlarken, Ö-11 farklı bir bakış açısıyla; *...daha önce belirttiğim gibi motivasyonumun yüksek olması benim başarılarımda çok etkili olmuştur. Motivasyon konusunda çevremın ciddi şekilde katkısının olduğunu söyleyebilirim. Başarısızlığım değil ama bazı insanların açığı arayıp, oradan bir kontrol sağlamaya çalışmaları bazen söz konusu oluyor. Örneğin, geçenlerde bir meslektaşım beni bir konuda şikâyet etmiş. Bu olay motivasyonumu olumsuz yönde etkilese de, soğukkanlılığımınla bir şekilde üstesinden geldim ve üzerimde kontrol sağlamasına izin vermedim. Sonuç olarak kontrol değil de, başarılarımda olumlu katkıların, desteklerin çok olduğunu söyleyebilirim...* ifadeleri ile katkıda bulunmuştur. Aynı soruya Ö-4; *...kimse özgür değildir...* vurgusunu yaparken, son olarak farklı bir yorumda bulunan Ö-1; *...aslında, bu çok zor ve felsefi bir soru. Akademik çalışmalarında başarısızlıklardan kastedilen birçok değişken olabilir. Benim karşılaştığım güçlüklerin yol açtığı şey, başarısızlık olarak kabul edilirse, tümüyle kendi etki alanım ve gücüm dışındaki kişiler nedeniyle mağdur edildiğimi çok rahatlıkla söyleyebilirim. Siyasetin ve kişisel çekişmelerin neden olduğu engelleri aşabilmem hala olanaksız...* şeklinde beyanda bulunmuştur.

Performansınızın kötü olmasını yeteneklerinizle nasıl ilişkilendiriyorsunuz sorusu karşısında, Ö-2 ve Ö-5; performanslarının hiçbir zaman düşük olduğuna inanmadıklarını belirtirken, Ö-3; *...düşük performansım varsa, yeteneklerimin yetersizliğinden değil de, yeterli çalışmamamdan kaynaklandığını düşünüyorum...* ifadesini kullanmıştır. Ö-12 de benzer bir ifadeyle; *...şayet performansım düşük ise, zamanı verimli kullanamadığımdandır...* demiştir. Ö-1 ve Ö-8; performans düşüklüğünün yetenekleriyle değil, çalışma şevkleri ve sağlık koşullarıyla ilişkili olduğunu ifade ederken, Ö-9; *...iş yükünün ağırlığı performansımı olumsuz yönde etkiliyor...* vurgusunu yapmıştır. Ö-6; *...performans düşüklüğü motivasyonla ilgilidir. Kendi kendimi motive ederek performans düşüklüğümü yok edilebilirim...* vurgusunu yaparken, son olarak Ö-11; *...konunun yetenekle ilişkili olup olmadığına bakarım. Konuya ilgim var mı? Örneğin balıkçılık bana göre değil. Bana göre olmadığı için balık tutma konusunda performansımın çok düşük olduğunu kabul ediyorum. Örnekte de belirttiğim gibi performansımın düşük olması yeteneklerimle değil, konuya olan ilgimle alakalıdır...* şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

Yaptığınız işin sonuçları üzerinde oynadığınız rolü nasıl değerlendiriyorsunuz sorusu karşısında, Ö-2, Ö-6, Ö-8 ve Ö-10; yaptıkları her işin kendi kontrollerinde olduğunu belirtirken, Ö-7; *...sonucunu denetleyemeyeceğim*

işi yapmam... demiştir. Ö-12; ...doktoraya ilk girdiğimde kontrolün %50'si bende, %50'si ise danışmanımdaydı. Fakat şu an tez aşamasındayım ve kontrolün tamamen olmasa bile büyük kısmını elime aldığımı söyleyebilirim... derken, Ö-11; ...kontrolümün yüksek seviyede olduğunu düşünüyorum. Gerek çalışmalarında, gerekse idari görevimde, periyodik ve sıkı bir şekilde denetim yaparım. İşleri takip eder, gereken yerde müdahale ederim... ifadeleri ile katkıda bulunmuştur. Ö-5 ve Ö-9; yapmış oldukları işlerin sonuçlarında kendi kontrollerinin pek olmadığını belirtmişlerdir. Son olarak, Ö-1; ...kendi yetki ve sorumluluklarım çerçevesinde tamamlayabiliyorsam, sorun yoktur. Çaresiz kaldığım durumlarda, kendi çevremden yardım alarak aşmaya çalışabilirim. Bunun da bir etkisi olmuyorsa, üzülmemeyi öğretir hayat... cümlelerini aktarmıştır.

Başarılarınızda şansın etkisi nedir sorusuna, Ö-10; ...fırsatları iyi görebilmeyi şans olarak görüyorum ve ben fırsatları çok iyi görürüm. Doğal olarak şanslıyım... cevabını verirken, Ö-12; ...hayatımın seyrini değiştirecek insanlarla tanışmamı kesinlikle şansa bağlıyorum. Şanslıyım diyebilirim... şeklinde cevap vermiştir. Ö-3, Ö-5, Ö-8 ve Ö-9; düşük oranda da olsa şanslı olduklarını belirtirken, Ö-11; ...örneğin doçentlik sınavında, jürinin kötü niyetli olmasını tamamen "şans" (şansızlık) olduğunu düşünüyorum. Bana göre subjektif şeylerle uğraşıyorsan şansın etkisi vardır... cümlelerini sarf etmiştir. Ö-6; ...az da olsa tesadüflerin etkisi olabilir. Tümüyle şansa bağlayamayız.... derken, Ö-2; ...şanslı olduğumu düşünmüyorum. Başarılarım tamamen çalışmam ve yeteneğimle ilgilidir... ifadesinde bulunmuştur. Son olarak, Ö-1, Ö-4 ve Ö-7; şansın hiçbir etkisinin olmadığını ve şansa inanmadıklarını belirtmişlerdir.

Eklemek istediğiniz bir husus var mı sorusu karşısında; Ö-1; ...öğrenmenin her türü güzeldir ve geliştiricidir aslında. Fakat kalıcı çaresizliğe ve çaba göstermemeye yol açan öğrenmeleri en aza indirmekte yarar var... vurgusunu yaparken, Ö-6; ...kişinin kendini algılaması görecelidir. Çok öznedir. Benim başarılı gördüğüm durumu başkası başarısız görebilir. Bu yüzden başarıyı belirleme kriterlerini doğru belirlemek gereklidir. Başarı, değerlendiren kişiye göre değişebilir. Başarı değerlendirmede keskin nokta yoktur. Çaba önemlidir... şeklinde cevap vermiştir. Ö-12; ...akademik hayatı tercih ettiysen, özellikle kendini iyi tanımalısın. Yeteneğinin farkında olup, hayatına ona göre yön vermelisin. Bu meslekte, çaresizlik diye bir şey olamaz. Çok çalışıp bir şekilde başarmalıyım demeliyiz... ifadesini kullanırken, Ö-11; ...doktorada ve doçentlikte çaresizlik içine düşmek, o insanın kötümser ve karamsarlığıyla ilgilidir. Ben doktora hocamla sorun yaşadım. Fakat bunu çaresizlik olarak görmedim. Burada alternatiflerim var mı diye bakarım. Eğer alternatif bulamıyorsam, uyum sağlarım ve bir şekilde aşarım... şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. Son olarak Ö-10; ...doçentlik için tam sekiz yıl emek verdim. Tabiri caiz ise kan kusturdular. Her defasında jürinin olumsuz tavırları ve aşağılayıcı bakışları arasında geri çevrildim. Başka bir bölümden mezun olduğum için alanımın uzmanı olmadığımı ve lisans derslerinin tamamını yutup öyle karşılarına çıkmam gerektiğini söylediler. Dört yıl bilgisayar

mühendisliğini okumamı istediler yani. Doçentliği istiyordum ve ne yapıp edip başarmalıydım. Aileme ve öğrencilerime karşı sorumluluklarım vardı ve bu süreçte, ne ailemi ne de öğrencilerimi ihmal edemezdim. Uzaktan bakıldığında çaresiz bir durum gibi görünüyordu. Fakat istiyordum. Kendimden fedakârlık yaparak, daha çok çalışarak bunu başarabileceğimi biliyordum. Sil baştan lisans okumaya karar verdim. Allaha Amerika da bilgisayar mühendisliğinin uzaktan eğitim programı vardı da lisans derslerinin tamamını alabildim. Doçentliğe hazırken, lisans dersleri almaya başlamıştım. Sonuçta bu aşamayı da bitirdim ve artık jürinin önüme koyabileceği bir engel kalmamıştı. Dediğim gibi bana doçentlik sürecinde kan kusturdular. Arkama dönüp baktığımda iyi ki kan kusturmuşlar diyorum. Çünkü bu çektiğim eziyet şuan benim için avantaja dönüşmüş durumda...

SONUÇ ve TARTIŞMA

Duyumlar baz alındığında doktora sürecinin danışmana, doçentlik sürecinin ise jüriye atfedildiği sıkça vurgulanmaktadır. Fakat çalışmanın örnekleminde durum böyle değildir. Bu çalışmada, adayların akademisyenlik mesleğinde aslında öğrenilmiş çaresizlik diye bir kavramın kabul etmedikleri, başarmak için çok çalışarak tüm engelleri aşabileceklerine inandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Akademisyenlerden elde ettiğimiz sonuçlara göre sadece iki adayın çaresizliği kabul ettiği ve pes ettiği görülmüştür. Ayrıca çalışmanın tüm akademisyenleri temsil etmediği gerçeğinden hareketle, sonuçların genellenmemesi gerektiği belirtilmelidir. Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere on iki adayın on tanesi, öğrenilmiş çaresizliğe inanmamaktadır ve mesleği içselleştirdikleri görülmektedir zira adaylar özgüvene sahip bireylerdir. Buna rağmen konuya yönelik belirtmek istedikleri dışsal bir takım değişkenler mevcuttur. Buna göre; dışsallıklar genelde mesleğin kendisine yöneliktir. Adayların dışsal atıfları arasında; harcanılan enerjinin kesinlikle akademisyenlik için değmemesi, özel sektörde itibar ve maaşın çok daha yüksek olması, konunun çözümünün uzman görüşüne dayalı olması ve doktora sürecinde danışmanın rolünün fazla olması yer almaktadır.

Her konuda olduğu gibi öğrenilmiş çaresizliğin çözümü de farkındalık ile başlar. Buradaki farkındalık bireyin, çözümün kendisinde saklı olduğu yönündeki bilincidir. Bu bilinç, çaresizliğin öğrenildiği gibi, çaresizlikten kurtulabilmenin de öğrenilebileceğini akıllara getirmelidir. Bilinç (farkındalık) dışında gerekli olan unsurlar; istek, inanç ve çabadır. Nitekim çabaların sonuç getirmesinin, adayı özgüvene kavuşturacağına inanılmaktadır.

Konuya ilişkin yapılan çalışmalarda, eğitimi öneri olarak sunan tezlerin oranı % 30, makalelerin oranı ise % 20'dir. Fakat burada kişinin eğitimi olmasının gerekli olduğuna yönelik cümleler kurmak pek anlamlı olmayacaktır zira burada söz konusu olan bireyler, doktora ve/veya doçent adaylarıdır. Eğitim sistemine yönelik söylenecek eleştiri ve öneriler arasında doçentlik sınavının

(yapılmak zorunda ise bile) homojen yapıdan uzak olduğuna inanılan jüri sisteminden öte, merkezi olması önerilebilir. Böylelikle sürecin, haksızlıkların ana nedeni olarak gösterilen bireysellikten arındırılmış olacağına inanılmaktadır.

Yine önerilere bakıldığında; konuya ilişkin yapılan tezlerin % 73'ünde, makalelerin ise % 26'sında gelecek çalışmalara atıflar mevcuttur. Konunun; özellikle doktora tezlerinde, derinlemesine mülakat yöntemleri ile, akademisyenleri baz alarak ve disiplinler arası biçimde çalışılması gerektiği düşünülmektedir. Yine gelecekte yapılacak araştırmaların, taşra sayılabilecek şehirlerde hatta birden fazla ilin (veya bölgenin) karşılaştırılmasına dayandırılmasının ve çalışanların yanı sıra yöneticiler üzerinde konumlandırılmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ATICI KILIÇ, Meral (1991), “Üniversite Öğrencilerinin Tahmin Ettikleri ve Elde Ettikleri Akademik Başarıları ile Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyleri Arasındaki İlişki”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BAHADIR, Şengül (1995), “Çaresizlik Eğitiminde Kullanılan Materyalin Sonraki Göreve Benzerliği ve Algılanan Önemin Çaresizlik Üzerindeki Etkileri”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BİBER, Mahir ve Neş'e BAŞER (2014), “Üniversite Öğrencilerine Yönelik Matematikte Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği Geliştirilmesi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33, 2; 492-504.
- CANANOĞLU, Eda ve Songül TÜMKAYA (2011), “İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyleri ve Algıladıkları Sınıf Atmosferinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi”, İlköğretim Online, 10, 3; 919-933.
- DÖNMEZ, Dilek ve İlknur ÇEVİK (2010), “İşletmelerde Yeniliklerin Kaynağı Olarak Paydaş Diyalogları: Seyahat Acenteleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24; 189- 202.
- ERSEVER, Hakan (1993), “Öğrenilmiş Çaresizlik”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 26, 2; 621-632.
- ISAACOWITZ Derek and Martin E.P. SELIGMAN (2007), Learned Helplessness, Elsevier Inc.
- İNCE, İbrahim (2012), “İş Yaşamında Kadın Ve Erkek Çalışanların Öğrenilmiş Çaresizlik Açısından Karşılaştırılması: Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Örneği, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Dönem Projesi, Edirne.
- KREJTZ, Izabela and John B. NEZLEK (2016), “It’s Greek to Me: Domain Specific Relationships Between Intellectual Helplessness and Academic Performance”, The Journal of Social Psychology; 1-5.
- KÜMBÜL GÜLER, Burcu (2005), “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi”, İktisat Fakültesi Mecmuası, 55, 1; 373-394.
- LENNERLOF, Lennart (1988), “Learned Helplessness At Work”, International Journal of Health Services, 18, 2.
- ÖZDEMİR, H. Ahmet (2010), “Moğol İstilâsından Bazı Öğrenilmiş Çaresizlik Örnekleri”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 29; 21-40.

- PUNCH, Keith F. (2005), “Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar”, (Çeviri: Zeliha Etöz), Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınları.
- URAL, Cevriye Payende (2009), “Psikoşiddete Maruz Kalmış Öğretmenlerin Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeylerinin İncelenmesi”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- YAVAŞ, Tuba (2012), “Ortaöğretim Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerinin Öğrenilmiş Çaresizlik, Tükenmişlik ve Öz-Yeterlik Algılarının Örgütsel Öğrenme Düzeylerine Etkileri, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, Elazığ.
- YÜCEL, Yunus (2013), “Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının, Benlik Saygısı ve Öğrenilmiş Çaresizlik ile İlişkisi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- YÜKSEL, Fatih ve Ahmet ÖZKİRAZ (2012), “The Main Problem of Turkish Public Administration: Learned Helplessness, African Journal of Business Management, 6, 4; 1214-1221.